

14. Копійка В.В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна : Монографія/ В.В. Копійка. – К.: Юридична думка, 2005. – 448 с.
15. Посельський В. Європейський союз: інституційні основи європейської
16. інтеграції. — К., 2002;
17. Сиденко В. Р. Глобализация -европейская интеграция - экономическое развитие: украинская модель=Глобалізація -європейська інтеграція - економічний розвиток: українська модель: в 2 т. / Институт економіки и прогнозування НАН України – Т. 1: Глобализация и экономическое развитие. – К. : Феникс, 2008 – 376с.;
18. Шнирков О.І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі: монографія / О.І. Шнирков; Київ. нац. ун-т ім.Т.Шевченка. – К., 2008. – 144 с.
19. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д-Й / Відп. ред.М. М.Варварцев.– К.:Ін-т історії України НАН України, 2010. – 252 с.
20. ЄС у кишені. Довідник з європейської інтеграції України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_17874-1522-1-30.pdf?091023162452
21. Довідник з євроінтеграції [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eu-directory.ru/>
22. Яковюк І, Трагнюк Л., Медеяєв В. Азбука європейської інтеграції. Харків: «Апекс+», 2006. – 168 с.
23. Постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання» / Відомості Верховної Ради України, 2007. – № 51. – с. 533.
24. Офіцинський Р. А. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Соціальний аспект [Текст] : навч. посіб. / Р. А. Офіцинський; Закарпатський держ. ун-т. Навчально-науковий ін-т філософії та євроінтеграційних досліджень. – Ужгород: Ліра, 2007. – 320 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; вип. 6).
25. Білоус О., Доцяк І., Климончук В. Євроатлантична інтеграція України:
26. проблеми та перспективи. Навчальний посібник для студентів вищих
27. навчальних закладів. – Івано-Франківськ, 2007. – 108 с.
28. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики Відомості Верховної Ради України» / Відомості Верховної Ради України, 2010. – № 40. – с. 527.
29. Постанова Верховної Ради України «Про комітети Верховної Ради України сьомого скликання» від 12.12.2012 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/11-18>
30. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т. 7: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія: І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін. – 2011. – 764 с.
31. Гончаревський В. Е. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний український досвід (1991 – 2009). – К.: Логос, 2011. – 220 с.
32. Єлісєєв К. «Україна – ЄС: що день прийдешній нам готує» / Національна безпека і оборона, 2009. – №1. – 56 с.
33. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики: мат. засідання «круглого столу» / за заг. ред. О. В. Снігир. – К.:НІСД, 2010. – 64 с.
34. Європейський проект та Україна: монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К.: НІСД, 2012. – 192 с.

Стоколова Т.

Науковий керівник –проф. Москалюк М. М.

РОЗВИТОК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ПОДІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. на Правобережній Україні відбувається інтенсивний розвиток харчової промисловості. Даний процес можна пояснити рядом факторів, зокрема: близькість сировинної бази, технічний переворот та нововведення, концентрація виробництва, дешевизна робочої сили, розширення торговельних зв'язків. Дослідження цих процесів на прикладі Подільської губернії – важлива складова у вивченні соціально-економічної історії Правобережної України, що особливо актуально на сучасному етапі в контексті трансформації економічної структури народного господарства, у тому числі й харчової промисловості.

Становленню і розвитку харчової промисловості на Правобережжі, в тому числі на Поділлі присвятили свої праці В. Гульдман [3], Ю. Фартушняк [23–24], М. Вороліс [4], А. Задорожнюк [6], М. Москалюк [11–12] та інші.

У другій половині XIX – на початку XX ст. найрозвиненішими галузями промисловості Подільської губернії були: цукрова, винокурна та борошномельна.

Характеризуючи промисловість Подільської губернії варто відмітити, що найважливіше місце в регіоні посідала цукрова галузь. Цукрові заводи починають з'являтися в губернії ще в 20-х роках XIX ст. У 1827 р. був заснований перший цукровий завод у Бершаді графом Машковським, який дуже ретельно вивчав дану галузь промисловості у Франції 1826 р. [11, с. 76]. Кількість заводів з року в рік зростає. Так, наприклад, в 1859 р. в Подільській губернії нараховувалося 25 цукрових заводів [17, с. 116].

У перші роки після скасування кріпосного права в 1861 р. цукрова промисловість вступила в смугу кризи, особливо у перші два роки. У поміщиків-цукрозаводчиків гостро відчувалася нестача вільних капіталів. Не вистачало сировини (оскільки зразу після розкріпачення селяни майже не засівали буряків), робочих рук (селяни, які раніше відбували на заводах панщину, не хотіли йти на цукроварні). Тому кількість заводів почала швидко зменшуватися, а розмір річного виробництва цукру на початку 60-х років значно скоротився. Селянська реформа “порушила устрій поміщицького господарства, заснованого не тільки на капіталі, скільки на примусовій праці”. Для дрібних сільськогосподарських вогневих заводів нестача дарової робочої сили стала справжньою катастрофою і вони, не маючи можливості конкурувати з комерційними паровими заводами, почали швидко закриватися [9, с. 66]. Однак, згодом, цукрова промисловість почала ставати на ноги. Досить швидко зростав ринок вільнонайманої робочої сили. Коли із селян почали збирати недоїмки, примушували сплачувати викупні платежі, то це спонукало їх знову йти на цукроварні, щоб заробити гроші. Сезон цукроваріння розпочинався восени, після закінчення польових робіт, і це забезпечувало цукроварні робочою силою з місцевих селян, особливо тих, які володіли певними навичками [11, с. 76].

В 1864–1865 рр. у Подільській губернії діяли 33 цукрові заводи. На них було перероблено 705457 берківців цукрового буряка з якого виготовлено 447404 пудів цукру-піску на суму 2144030 крб. [23, с. 37]. З другої половини 1860-х років у цукровій промисловості Подільської губернії та України загалом розпочинається піднесення. Так, у 1866 р. на Літинському цукровому заводі було перероблено 16605 берківців буряку, з яких виготовлено 8960 пудів піску, у 1867 р. виготовлено 11906 і в 1869 р. – 16000 пудів цукру-піску [11, с. 77]. У 70-ті рр. XIX ст. темпи розвитку цукрової промисловості Подільської губернії продовжують зростати. Це пояснюється перш за все придатністю ґрунтів Правобережжя до вирощування цукрового буряка і збільшенням посівів, технічним переворотом і нововведеннями у промисловості. Ще у 50-х рр. XIX ст. на цукрових заводах почав діяльність інженер М. Толпигін, який уперше впровадив новий спосіб відбілювання цукру-сирцю із застосуванням пари, на відміну від вогневих, де згущування цукрової сировини проводилося в казанах на “голому вогні” [24, с. 86]. З 1871 р. для одержання соку впроваджуються дифузійні апарати, що збільшили вихід цукру на 10% від ваги буряка [5, с. 23].

Варто навести дані стосовно розвитку цукрового виробництва у Подільській губернії у 70-х рр. XIX ст.

Розвиток цукрового виробництва у Подільській губернії в 70-х рр. XIX ст. [22, с. 201–202]

Рік	Заводи	Робітники	Сума виробництва
1872	32	9532	2591269
1873	32	9805	3298696
1874	42	13393	5801732
1875	46	13298	4330437
1876	47	14065	9116999
1877	51	18079	8705662
1878	48	15775	7752500
1879	48	15870	8560000

Наведені дані свідчать про пріоритетне становище цукрового виробництва у промисловому розвитку Подільської губернії. Слід зазначити, що введення нових технологій у цукрову промисловість призводило до концентрації виробництва. Вона, у свою чергу, з 1862 по 1891 р. дозволила перетворити заводські промисли у заклади фабрично-заводського типу. Середня продуктивність виробництва однієї цукроварні на Поділлі збільшилася у 4,3 рази. Технічний прогрес вплинув і на продуктивність праці. Так, коли на початку 60-х рр. XIX ст. середній виробіток цукру на одного робітника становив 33 пуди на рік, то в середині 80-х рр. він збільшився до 310 пудів [24, с. 86–87].

Поряд зі зростанням кількості заводів, чисельності робітників та суми виробництва зростали також посіви цукрового буряка. Швидке зростання посівних площ цієї культури напряму пов'язане із швидким розвитком цукроваріння, яке, в свою чергу, стимулювалось недостатнім виробництвом продукту в Російській імперії, а звідси – великими потребами ринку цукру аж до 80-х рр. XIX ст. У 1880 р. на 100 дес. орної землі краю було зайнято під цукровим буряком 3,38 дес. За цим показником регіон займав 3 місце в імперії (3,84 дес. у Західних губерніях, 6,68 – у Прибалтійських). Посівні площі цукрового буряку на території Подільської губернії на середину 80-х рр. XIX ст. досягли 52 тис. дес. [10, с. 379].

Варто відмітити, що затрати на вирощування цукрового буряка були досить значними. Якщо обробіток однієї десятини пшениці обходився в 7–8 крб., то затрати на одну десятину цукрового буряка становили до 60 крб. Внаслідок цього вирощуванням цукрового буряка більшою мірою починають займатися не дрібні одноосібні господарства, а великі, спеціальні, які перебувають у власності великих промислових товариств [22, с. 203].

Продукти цукрово-бурякового виробництва Подільської губернії становили 85% від вартості сільськогосподарського виробництва, тоді як на інші галузі припадало лише 15% і ці відсотки майже на половину розподілялися між вартістю млинарських виробів (7%) і горілчаних та броварних продуктів (8%) [11, с. 78].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. цукрова промисловість Подільської губернії продовжує розвиватися інтенсивними темпами. Варто відмітити, що упродовж цього періоду кількість цукрових заводів не була сталою. Так, наприклад, у Подільській губернії у 1885 працювало 49 цукрових заводів [18, с. 236]; 1886–1887 рр. – 46 заводів, з яких 31 належав акціонерним товариствам, а 15 приватними особам [3, с. 164]; 1890 р. – 43 [14, с. 20]; 1892 р. – 44 [15, с. 28]; 1895 р. – 46 [21, с. 306–312]; 1904 р. – 51 [1, с. 232–237]; 1905 р. – 53 [16, с. 53]; 1909 р. – 51 [19, с. 51]. Виходячи із наведених даних можна зробити висновок про нерівномірний випуск продукції заводами цукрової промисловості Подільської губернії, оскільки в різні періоди розвитку їх кількість була неоднаковою.

Також слід відмітити, що поряд із уже працюючими заводами відкривалися нові. Зокрема, Бар поступово перетворювався у промислове місто. У 1900 р. тут став до ладу цукровий завод – перше велике індустріальне підприємство, на якому працювало понад дві сотні робітників, і яке одразу стало найбільшим у місті. Завод був побудований проскурівським цукрозаводчиком, купцем Соломоном Маранцем [2, с. 195].

У Подільській губернії, як і в цілому Південно-Західному краї цукрове виробництво стало пріоритетним напрямком економіки. Наскільки великим було зростання цукрової промисловості в цьому краї видно з таких даних: протягом 1865–1866 рр. тут було вироблено 1700000 пудів цукру-піску, в 1881–1882 рр. – 9803298 пудів, у 1889–1890 рр. – 26821755 пудів [13, с. 41]. Станом на 1882–1885 рр. частка українського цукру у всеросійському виробництві досягла 87,8 %. Цукрова промисловість стала головним постачальником цукру для всієї Російської імперії [7, с. 228]. У 80-х роках XIX назрів конфлікт між цукровиками та урядом. У зв'язку із небажанням йти на поступки виробникам цукру останні вирішили організувати синдикат [8, с. 171]. Його було створено 28 квітня 1887 р. на з'їзді цукрозаводчиків у Києві. На початку створення він об'єднав 78% цукрових заводів імперії, а у 1892 р. – 91% [20, с. 271].

Отже, у пореформений період цукрове виробництво починає займати пріоритетне місце у промисловому розвитку як Подільської губернії, так і Правобережної України загалом.

В Подільській губернії поряд із цукровою промисловістю досить швидко розвивалася винокурна. Згідно з даними за 1859 р. в губернії нараховувалося 257 винокурень на яких працював 1871 робітник. Виробництво їх у вартісному виразі становило 2379101 крб. [17, с.

116]. Упродовж 70-х років кількість винокурень значно зменшилася, але зросла сума їхнього виробництва. Зокрема, винокурня в м. Китайгород знаходилася в оренді у Лейби Гурфінкеля. На підприємстві працювало 12 чоловік, які в трьох чанах виготовляли за рік 8 тис. відер 75% спирту [6, с. 227].

Динаміка розвитку винокурного виробництва у Подільській губернії в 70-х рр. XIX ст. відображена у таблиці.

Розвиток винокурного виробництва у Подільській губернії в 70-х рр. XIX ст. [22, с. 201]

Рік	Заводи	Робітники	Вартість виробництва
1872	165	1324	3107633
1873	170	1802	4171922
1874	152	1502	4167259
1875	140	1338	3523668
1876	118	1167	2740195
1877	120	1265	4008560
1878	124	1291	4191900
1879	134	1402	4268000

Наведені дані свідчать про значне скорочення кількості винокурень порівняно із 1859 р. Дане явище можна пояснити введенням у липні 1861 р. норми виходу спирту, за яку власник заводу мав сплачувати державі акциз не залежно від виробничих показників підприємства. Поряд із цим обсяги випуску продукції при цьому не тільки не зменшувалися, а навпаки, зростали [7, с. 229].

Порівнюючи дані стосовно цукрового та винокурного виробництва можна побачити, що саме цукрова галузь займала пріоритетне місце у промисловому розвитку регіону. Якщо середня сума виробництва цукрового заводу становила 180000 крб. в рік то винокурного не більше 32000 крб. Середня кількість працівників цукрового заводу складає близько 314, тоді як на один винокурний завод припадає до 11 робітників. Способи виробництва цукру та спирту також відрізняються, як по складності необхідних апаратів та машин так і по кваліфікації робітників [22, с. 206].

Згодом кількість заводів продовжувала зменшуватися. Станом на 1890 р. в губернії діяло 94 винокурні. З них 4 належали акціонерним товариствам, 60 належало власникам та орендаторам із християн, а 30 власникам та орендаторам із євреїв. Загальна кількість викуреного спирту становила 117120023 градуси. Загальна сума виробництва всіх винокурних заводів дорівнювала 2717321 крб. [14, с. 23–24].

Упродовж 60–80-х років відбувається процес технічного переустаткування підприємств, що охопив усі без винятку гуральні. Починає впроваджуватися система безперервної перегонки. Удосконалюються механізми. Застосування безперервно діючих апаратів (системи Пісторіуса, Савалля, Галля), що замінили прості перегоні куби, значно зменшили витрати палива, одночасно прискоривши виробництво [9, с. 91–92]. Це дало свої результати і в 1909 р. кількість викуреного спирту в Подільській губернії досягла 204496860 градусів при наявності 92 винокурень. Вартість їхнього виробництва становила 4325485 крб. [19, с. 360–361].

Таким чином, важливою галуззю промисловості Подільської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст. стає винокуріння. Це пояснюється рядом факторів, зокрема: технічним вдосконаленням підприємств, відносною простотою виробництва та близькістю сировинної бази.

В Подільській губернії окрім цукрової та винокурної промисловості значного розвитку набула також борошномельна. У цій галузі у пореформений період визначилися три напрями розвитку: 1) розвиток млинарства у вигляді численних дрібних водяних млинів і вітряків, а також тартаків (з кінськими приводами), що переробляли місцеве зерно і обслуговували невелику місцеву округу, або ж перемелювали “за мірчук” зерно селянам для їх власних потреб; 2) будівництво млинів, що були складовою частиною іншого виробництва. Так, зокрема, було збудовано млин при Уладівському цукровому заводі Подільської губернії; 3) у пореформений період виникають великі капіталістичні механізовані парові млини – “характерний супутник епохи великої машинної індустрії” – спеціально розраховані на широкий ринок збуту [9, с. 96–97].

Станом на 1887 р. в Подільській губернії нараховувалося 3236 млинів, які виробляли продукцію на суму 3219974 крб. В загальну кількість млинів губернії входить 54 парових (1,8%), крупчастих – 156 (4,5%), простих водяних 1792 (55,5%), вітряних – 1212 (37,5 %), приводилися в рух твариною силою – 22 (0,7%). 2951 млин знаходився в сільській місцевості [3, с. 166–173]. Незважаючи на незначну кількість млинів у містах, вони займали значне місце у їх економічному розвитку. Так, наприклад, у Хмільнику знаходився водяний млин (належав місту, в оренді у Е.Мазур). У 1894 р. він виготовив 7 тис. пудів борошна на 3150 крб. [2, с. 196]. У с. Голозубинці працював водяний млин дворянина В. Скибневського, який переробляв до 26 тис. пудів зерна і давав прибутку на 20000 тис. крб. [4, арк. 9-зв–10].

Загальна вартість млинарської продукції у 1912 р. у всіх повітах Поділля становила 7032000 крб. проте ця цифра стосується тільки ценових млинів, тобто тих, що перемелювали зерно на продаж (промислові млини) та мали певну кількість найманих робітників [12, с. 24]. За показниками випуску продукції в цей час значне місце займав Сутинський млин, який щодоби перемелював 4000 пудів. Також з добовим перемелюванням у Подільській губернії знаходилося 5 млинів: Браїлівський, Гайсинський, Вінницький, Проскурівський та Сокольський. 38 млинів перемелювали щодоби від 1000 до 2000 пудів зерна. Варто відмітити, що більшість млинів Подільської губернії належали до дрібних і не мали значного промислового значення.

На млинах Поділля борошно виготовлялося переважно із пшениці та жита і лише в невеликій кількості перемелювалося просо та гречка. За характером виробленої продукції млини поділля розподілялися в такій послідовності: 60% млинів виробляли пшеничне борошно, близько 8% – житнє, а 32% млинів мали змішане виробництво. Мала кількість великих млинів, що виробляли житнє борошно, пояснюється тим, що зерно, як продукт селянського споживання, перемелювалося переважно на дрібних “сільськогосподарських млинах”. Млини Подільської губернії на відміну від млинів двох інших губерній Правобережної України Київської та Волинської – перемелювали майже виключно місцеве зерно та дуже рідко вдавалися до підвозу зерна з інших місцевостей. Особливістю млинарської справи Поділля було також те, що тут млини здебільшого (понад 50%) експлуатувалися орендарями [12, с. 25].

Отже, з другої половини ХІХ ст. в Подільській губернії відбувається інтенсивний розвиток харчової промисловості. Основними галузями, які досягли найбільших темпів виробництва були, насамперед, цукрова, винокурна та борошномельна. Пріоритетним напрямком промислового виробництва губернії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. стала цукрова галузь. Це пояснюється, насамперед, якісними та кількісними змінами, які відбулися в пореформений період у цукровому виробництві. Водночас, винокурна та борошномельна галузі також продовжували відігравати значну роль у господарському житті Подільської губернії, але, на відміну від цукрової промисловості, їхня продукція була спрямована здебільшого на задоволення потреб місцевого населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адрес-календарь Подольской губернии / Сост. А. Крылов. – Каменец-Подольский: Издание Подольского Губернского Статистического Комитета. – 1904. – 370 с.
2. Вороліс М. Г. Розвиток промисловості у заштатних містах Подільської губернії у другій половині ХІХ століття / М. Г. Вороліс, С. М. Єсюнін // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. – 2007. – Вип. 12. – С. 194–197.
3. Гульдман В. К. Подольская губерния. Опыт географическо-статистического описания / В. К. Гульдман. – Каменец-Подольский, 1889. – 414 с.
4. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 71. – Оп. 1. – Спр. 659. – 13 арк. – 1906 р.
5. Душинский И. Е. Сахарное производство в русской технической литературе / И. Е. Душинский – К.: Издание сахаротреста. – 1922. – Вып. 1. – 48 с.
6. Задорожнюк А. Б. Стан фабрично-заводської промисловості в містах і містечках Поділля у ХІХ – на початку ХХ ст. / А. Б. Задорожнюк // Вісник Кам'янець-Подільського університету ім. І. Огієнка. Історичні науки. – 2008. – Вип. 1. – С. 220–230.
7. Лановик Б. Д. Історія господарства: Україна і світ: Підручник / Б. Д. Лановик – К.: Вища шк., 1995. – 480 с.

8. Маслов А. О. Деякі питання синдикування української промисловості в кінці XIX – на початку XX ст. / А. О. Маслов // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2005. – Вип. – 37-38. – С. 170–179.
9. Мельник Л. Г. Технічний переворот на Україні у XIX ст. / Л. Г. Мельник – К.: В-во Київського університету, 1972. – 239 с.
10. Михайлик А. О. Розвиток буряківництва на території Подільської губернії в пореформенний період / А. О. Михайлик // Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки. – 2009. – Т.19. – С. 375–384.
11. Москалюк М. З історії розвитку цукрової промисловості в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. / М. Москалюк // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 75–85.
12. Москалюк М. Розвиток борошномельної промисловості у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. / М. Москалюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка – 2009. – Вип. 2. – С. 23–26.
13. Нестеренко О. О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX – на початку XX ст. / Нестеренко О. О. – К.: Політвидав, 1952. – 180 с.
14. Обзор Подольской губернии за 1890 год. – К., 1890. – 144 с.
15. Обзор Подольской губернии за 1892 год. – К., 1892. – 182 с.
16. Обзор Подольской губернии за 1905 год. – К., 1905. – 164 с.
17. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 г. – Каменец-Подольский, 1859. – 184 с.
18. Памятная книжка Подольской губернии на 1885 г.: Адрес-календарь и стат.-справ. сведения. – Каменец-Подольский: Типография губернского правления, 1885. – 266 с.
19. Памятная книжка Подольской губернии на 1911 г. / Сост. В. В. Филимонов. – Каменец-Подольский, 1910. – 616 с.
20. Перевозчиков В. І. Історія економіки українських земель (кінець XIX – поч. XX ст.): Курс лекцій / В. І. Перевозчиков, О. А. Тимчик / За ред. В. О. Огнев'юка. – К.: КНТ, 2011. – 472 с.
21. Подольский адрес-календарь / Сост. В. К. Гульдман. – Каменец-Подольский: Издание Подольского Губернского Статистического Комитета, 1895. – 460 с.
22. Сборник сведений о Подольской губернии. Вып. 1. – Каменец-Подольский: Издание Подольского Статистического комитета, 1880. – 215 с.
23. Фартушняк Ю. Взаємовплив між бурякоцукровим виробництвом та шляхами сполучення і транспортом Подільської губернії в другій половині XIX ст. / Ю. Фартушняк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. – 2003. – Вип. 1. – С. 36–43.
24. Фартушняк Ю. До питання про розвиток цукрової промисловості на Правобережній Україні у другій половині XIX ст. / Ю. Фартушняк // Україна на шляху до незалежності і демократії. – 1996. – С. 84–89.

Цілінська К.

Науковий керівник – доц. Свідерський Ю. Ю.

ОСТРОЗЬКА БІБЛІЯ ЯК ФЕНОМЕН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність даного питання полягає в тому, що видання Острозької Біблії стало визначним чинником розвитку богословської думки в православній церкві і тим канонем, який дала Острозька Біблія православним слов'янам і до сьогодні користуються православні церкви.

Мета полягає у тому, щоб проаналізувати внесок Острозької Біблії в розвиток української та європейської культури.

Об'єктом дослідження є комунікативні реалії в Європі та їх відображення в діяльності Острозької Академії.

Предметом вивчення є Острозька Біблія в контексті української та європейської культури.

Вивченню даної проблематики свої праці присвятили такі вчені, як: Б. Гудзяк [1], П. Кралюк П. [6], Т. Кемпа Т. [5], Торконяк Р. (о. Рафаїл) [11] та інші.

Велична і славна в минулому історія міста на Волині – Острога, який вперше згадується в 1100 р. у Іпатіївському літописі. В середині XII ст. місто входило до складу Волинського князівства, яке було в залежності від Києва, а після феодалної роздробленості Київської Русі було складовою частиною Галицько - Волинської держави. У XIV ст. місто увійшло до складу